

УДК 330.34.01

I. В. Король,

аспірантка кафедри політичної економії обліково-економічних факультетів,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Київ

ДИСКУСІЙНІ АСПЕКТИ ТЕОРІЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Стаття присвячена аналізу сучасної теорії конкурентоспроможності. Визначено, що в економічній літературі конкурентоспроможність відноситься практично до всіх економічних явищ і процесів, починаючи від товару, підприємства, галузі, регіону, міста, території, закінчуючи конкурентоспроможністю існування і розвитку людини.

Незважаючи на різноманіття об'єктів, до яких можна застосувати конкурентоспроможність як характеристику, єдиного загальноприйнятого її трактування, поки, не існує. На основі аналізу наукових публікацій, присвячених цій проблематиці, визначено, що категорія конкурентоспроможності щодо об'єктів макrorівня є однією з найбільш дискусійних, що викликано рядом проблемних питань.

У статті піднято і розкрито три групи проблем теорії конкурентоспроможності національної економіки і сформульовано авторську позицію щодо кожної з них. Відзначено, що перша група проблем пов'язана з відповідями на питання: чи є конкурентоспроможність на макrorівні вульгаризованим еквівалентом продуктивності. Для цього було розглянуто точки зору двох видатних теоретиків сучасної економічної та управлінської думки – П. Кругмана і М. Портера.

Друга група проблем пов'язана з відповідями на питання: який рівень у системі конкурентоспроможності є визначальним: мікро- або макrorівень. При розгляді цього питання, проаналізовано наукові підходи, як зарубіжних, так і вітчизняних економістів.

Третя група проблем, пов'язана з вибором головних факторів, що сприяють досягненню національною економікою високої конкурентної позиції на міжнародній арені. Для цього було проаналізовано чотири моделі конкурентоспроможності: «Діамант» М.Портера, «Подвійний діамант» А.Рагмана, «Модель подвоєного подвійного діаманта» Донг-Санг Чо, модель Німецького інституту розвитку. Виявлено їх слабкі та сильні сторони, а також окреслено перспективи їх практичного використання.

In this article was analyzed the present theories of competitiveness. Determined that in the economic literature competitiveness applies to almost all economic phenomena and processes, ranging from goods, companies, industries, regions, cities, territories, ending the competitiveness of human existence and development. Despite of the variety of objects of competitiveness, the common generally accepted interpretation of this notion does not exist yet.

Determined that the category of competitiveness of the national economy is one of the most controversial, due to a number of problematic issues. Three groups of problems in the theory of competitiveness of the national economy were raised and solved in the article, the author's interpretation were represented of each of them.

Noted that the first group of problems is related to the answers to the question: is the competitiveness at the macro level vulgarized equivalent of productivity. For this purpose thoughts of two prominent economic and management theorists P.Krugman and M.Porter were considered.

The second set of issues is associated with the response to the question: which level in the system of competitiveness is the main: a micro- or a macro-level. In considering this issue, we analyzed scientific approach of both foreign and domestic economists.

The third group of problems is connected with the determining of the main factors that achieve high level of competitive position of the national economy on the international arena. Among this, we analyzed four models of competitiveness: "Brilliant" M.Porter; "Double Diamond" A.Ragman, "Model of double double diamond" Dong-Sung Cho and the model of the German Institute of development. The strong and weak points of the above theories were identified. The perspectives of their practical usage were outlined.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентоспроможність національної економіки, конкурентна перевага, фактори конкурентоспроможності, конкурентна позиція, модель конкурентоспроможності.

Keywords: competitiveness, competitiveness of national economy, competitive advantage, competitive factors, competitive position, model of competitiveness.

Постановка проблеми. За час свого існування економічна наука встигла накопичити чимало кількості теорій, які виникали як реакція на події та явища, що відбувались в суспільстві. Історія містить чимало прикладів, коли теорією зловживали, тому використовувати її потрібно з великою обережністю, попередньо детально вивчивши. Застосування висновків теорії, без урахування її недоліків – це, фактично, як приймати ліки, не знаючи про їх побічні ефекти. Саме тому для формування критичної точки зору щодо певної проблеми, необхідно вивчити точки зору різних сторін, детально проаналізувавши їх сильні та слабкі сторони.

Аналіз позицій вчених щодо такого явища як конкурентоспроможність національної економіки є особливо актуальним, адже від правильності та обґрунтованості теоретичних положень щодо її сутності, джерел та основних детермінант залежить успішність курсу, обраного керівництвом країни та швидкість досягнення високого рівня добробуту населення держави.

Аналіз останніх публікацій. Проблему конкурентоспроможності досліджували як зарубіжні вчені (Донг Санг Чо, П.Кругман, М.Портер, А.Рутман, Дж.Сакс, Р.Фатхутдінов, Й.Шумпетер, Г.Хамел, Е.Хекшер та інші), так і вітчизняні (Л.Антонюк, Я.Базиліук, О.Білорус, І.Бураковський, А.Гальчинський, В.Гесць, Б.Губський, Я.Жаліло, Ю.Пахомов, Ю.Полунєв, О.Швиданенко та інші). Незважаючи на це, поки що відкритим залишаються питання щодо формулювання єдиної точки зору на сутність конкурентоспроможності та основні її детермінанти.

Мета статті. Метою статті є розгляд основних дискусійних проблем сучасної теорії конкурентоспроможності та формулювання власної позиції стосовно кожної з них.

Виклад основного матеріалу. Вивчення будь-якого явища чи процесу починається з його визначення. Досліджуючи проблему конкурентоспроможності, ми стикнулися з ситуацією, коли це поняття застосовувалося практично до всіх економічних явищ та процесів, починаючи від товару, підприємства, галузі, регіону, міста, території, закінчуючи конкурентоспроможністю існування та розвитку людини. Незважаючи на різноманіття об'єктів, до яких можна застосувати конкурентоспроможність як характеристику, єдиного загальноприйнятого її трактування, поки що, не існує. Проаналізувавши існуючі визначення, ми прийшли до висновку, що конкурентоспроможність – це сукупність конкурентних переваг суб'єктів господарювання різних рівнів, які дозволяють здійснювати їм свою діяльність ефективніше, ніж конкуренти, та досягати цілей свого існування.

Слід відзначити, що аналіз сутності категорії конкурентоспроможності відносно об'єктів макrorівня, на сьогодні, є одним з найбільш дискусійних, що викликано низкою проблемних питань.

Перша група проблем пов'язана з відповідями на питання: чи є конкурентоспроможність на макrorівні вульгаризованим еквівалентом продуктивності та якою має бути міра втручання органів державної влади у посилення конкурентних позицій країни.

У вирішенні вище зазначених питань існують дві крайні позиції, які представляють видатні теоретики сучасної економічної науки – П.Кругман та М.Портер. Так, перший вчений вважає, що застосування конкурентоспроможності на макrorівні є неправомірним. Основні аргументи з цього приводу в рамках теорії порівняльних переваг були вперше викладені у праці «Конкурентоспроможність: загрозлива одержимість» [1]. В цій роботі П.Кругман вказує, що те, що спеціалісти з вивчення бізнесу називають конкурентоспроможністю є нічим іншим як продуктивність використання факторів виробництва, що відображається у стані торговельного балансу, валютного курсу, відносних цінах і, в кінцевому рахунку добробуті країни. Спроби держави вплинути на валютний курс з метою підвищення конкурентоспроможності країни в довгостроковому періоді призведуть до нульового результату.

На думку вченого, конкурентоспроможність країни, на відміну від конкурентоспроможності фірми, явище, якого в реальності не існує і використовувати його політично шкідливо. Люди, які звертаються до цього терміну, націоналісти або ідеологи. В їх прагненні використати проблему національних конкурентних позицій часто приховується бажання звинуватити сусідів, попросити привілеї для якоїсь групи чи розвинути неекономічну діяльність. Крім цього, поняття конкурентоспроможності підкреслює значення протистояння та конкуренції між економічними агентами, і таким чином сприяє некоопераційній поведінці, а це суперечить основним висновкам теорії міжнародної торгівлі, де в основу логіки покладені спільні інтереси держав.

На нашу думку, позиція П. Кругмана та її прихильників є недостатньо обгрунтованою, тому що в сучасних умовах розвитку таке поняття як конкурентоспроможність є набагато ширшим за поняття продуктивності, оскільки остання не відображає всіх змін як економічного, так і позаекономічного характеру. Одним із прикладів, що підтверджує зазначене вище, є так звані «парадокс продуктивності» або «парадокс Солоу» [1].

Інший підхід до конкурентоспроможності міститься в роботах М.Портера. Вперше він був сформульований в рамках концепції конкурентних переваг країни у книзі «Конкурентні переваги націй», де автор протиставив поняття «конкурентні переваги» поняттю «порівняльні переваги» [2]. Застосовуючи створену ним теорію корпоративної стратегії до національного рівня, він доводить, що переваги, а відповідно і конкурентоспроможність країни, виникають не через інтенсивність використання специфічних факторів, якими в надлишку наділена країна, а через зусилля фірм по створенню та поширенню інновацій. Більш того, М.Портер здійснив ряд спроб розробки системи показників, яка б стала орієнтиром у розробці державної конкурентної політики.

Позицію М.Портера щодо доцільності застосування поняття національної конкурентоспроможності як самостійного показника економічного розвитку, розділяє більшість як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Що ж стосується ролі держави в економіці, то сучасна світова криза сприяла її перегляду в економічній теорії в бік посилення.

Друга група проблем пов'язана з відповідями на питання: який рівень в системі конкурентоспроможності національної економіки є визначальним: мікро- чи макrorівень.

Одна група дослідників (М.Портер, А.Рагмен, Донг-Сунг Чо, Т.Алтенбург та інші) вважає визначальним мікрорівень, розуміючи макроконкурентоспроможність як деякий сумарно-синергетичний прояв мікроконкурентоспроможностей;

Інша група дослідників (більшість вітчизняних дослідників, зокрема С.Пахомов, О.Швиданенко, Л.Антонюк та інші) вважають головним макrorівень, але обов'язково звертають увагу на його залежність від мікрорівня, та необхідність його врахування при побудові стратегії розвитку національної конкурентоспроможності.

На нашу думку, тенденція щодо визначальності у міжнародній конкуренції не країн, а фірм, характерна для технологічно розвинених країн з глибоким ліберальним корінням. Загалом же, конкурентні переваги реалізуються в конкретному національному середовищі, яке має свої специфічні історичні, культурні, економічні та інші особливості, що у значній мірі обмежує трактування кінцевого результату лише стратегіями найбільших ТНК.

Третя група проблем пов'язана з вибором головних факторів, що сприятимуть досягненню національною економікою високої конкурентної позиції на міжнародній арені.

В сучасних умовах розвитку кожна країна знаходиться під впливом великого різноманіття чинників, які можуть як сприяти соціально-економічному розвитку країни, так і його гальмувати. На основі численних досліджень вчені з різних країн світу намагались виділити головні фактори успіху національних економік та сформулювати універсальні рецепти досягнення конкурентоспроможності на макrorівні. Поява кожної моделі конкурентоспроможності спричиняла чималу кількість суперечок в науковому середовищі, результатом яких ставало створення нової, більш досконалої моделі.

Так, у 1990 р. побачила світ перша, так звана класична, модель конкурентоспроможності під назвою «Діамант». Вона була розроблена вже згадуваним дослідником американського походження М.Портером, і представлена в його праці «Конкурентні переваги націй» [2]. Для розробки цієї моделі вчений протягом чотирьох років досліджував особливості розвитку десяти розвинених торговельних націй та близько сотні національних економік. В результаті проведених досліджень він прийшов до висновку, що по-перше, в основі національної конкурентоспроможності розвинених країн світу лежить здатність економічних суб'єктів до створення та впровадження інновацій, а по-друге, для того, щоб компанії ефективно здійснювали свою діяльність, необхідне відповідне конкурентне середовище, яке складається з чотирьох специфічних детермінант. Серед них:

1) параметри факторів виробництва, головними з яких є: людські ресурси, фізичні та природні ресурси, науково-інформаційний потенціал, капітал та інфраструктура.

М.Портер відзначав, що надлишок деяких факторів може підірвати конкурентну перевагу країни, а їх дефіцит, навпаки, стимулює оновлення та може привести до довгострокової конкурентної переваги. Так, в Японії нестача такого фактору як земля стала основою для розробки компактних технологічних процесів, затребуваних на світовому ринку.

2) Умови попиту на внутрішньому ринку, що включають вимогливість покупців щодо якості товарів і послуг, еластичність попиту, рівень прибутків покупців, національні традиції, звичаї та інше.

Вчений вказував, що фірми досягають конкурентної переваги за цією детермінантою за декількох умов: по-перше, якщо значна доля внутрішнього попиту приходить із глобальних сегментів ринку; по-друге, коли внутрішній попит швидко зростає і відбувається інтенсифікація капіталовкладень та прискорення швидкості оновлення виробництва; по-третє, якщо покупці перебірливі і пред'являють підвищені вимоги до продукції, що в свою чергу змушує фірми підвищувати стандарти якості її виготовлення та обслуговування. Як приклад, можна навести японські компанії. Так, якщо вони зможуть продати товар в себе дома, то вони продадуть його усюди [2, с.17].

3) Наявність конкурентоспроможних споріднених та пов'язаних галузей економіки, що забезпечують фірми необхідними матеріалами, напівфабрикатами, комплектуючими, інформацією та заохочують використання нових технологій.

Так, комп'ютерна індустрія в США створила попит на периферію і програмне забезпечення. Зокрема, компанія ІВМ породила таких світових гігантів як Microsoft, Netscape, Intel. Крім цього, важливість споріднених зв'язків підтверджується прикладом Японії, яка зайняла домінуюче положення на ринку роботів завдяки добре розвиненій металургії. В Швейцарії розвитку фармацевтичної галузі сприяв успіх країни на світовому ринку барвників. Загалом, М.Портер підкреслює, що конкурентну перевагу за цією детермінантою, як правило, отримує не окрема галузь, а кластери галузей в рамках одного географічного простору.

4) Стратегія фірм та конкуренція в галузі, що проявляється у близькості національних стратегій та структури фірм до глобальних параметрів, рівні внутрішньої конкуренції тощо.

Особливий акцент вчений робить на внутрішньогалузеву конкуренцію. М.Портер переконаний, що вітчизняні конкуренти краще стимулюють процес удосконалення продукції, ніж іноземні. Підтвердженням зазначено слугує приклад Японії, де в кожній експортній галузі працює з десятків, а то і більше конкурентів. При цьому, економія на масштабах здійснюється за рахунок міжнародної діяльності.

Опосередкований вплив на діяльність компаній та загалом на конкурентоспроможність економіки чинять так звані зовнішні детермінанти, до яких вчений відносив «випадкові події»(зміна цін на паливно-енергетичні ресурси, коливання фінансового ринку, природні техногенні катаклізми, військові конфлікти тощо) та «дії уряду»(встановлення субсидій, стандартів, здійснення державних закупівель, особливості податкової політики, антимонопольного законодавства тощо).

Слід відзначити, що в моделі М.Портера державна політика відіграє роль своєрідного каталізатора конкурентоспроможності. Загальними рекомендаціями тут

є: чітке формулювання пріоритетів держави, заохочення всілякого розвитку країни, посилення конкуренції, стимулювання інновацій. Загалом же, зовнішні детермінанти – випадкові події та дії уряду - можуть як підсилювати так і послаблювати специфічні внутрішні конкурентні переваги країни.

Аналіз особливостей моделі «Діамант» дає змогу виділити ряд її сильних сторін. Серед них: новий підхід до дослідження конкурентоспроможності, що враховував динамічний характер конкуренції, вийшовши за рамки витрат; виокремлення основних конкурентних переваг розвинених країн; виділення чотирьох стадій розвитку (факторна стадія; стадія керування ефективністю; інноваційна стадія та стадія, заснована на багатстві). Крім цього, елементи моделі використовуються як теоретична основа в дослідженнях Всесвітнього економічного форуму та Міжнародного інституту розвитку менеджменту.

На думку американського економіста Раяна, праця «Конкурентні переваги націй» за своєю назвою та змістом могла б бути новою версією роботи А.Сміта «Дослідження про природу та причини багатства націй», яки не ряд її недоліків, що стосуються, зокрема, і моделі конкурентоспроможності «Діамант». Проаналізувавши точки зору різних вчених на вище зазначену модель, можемо сформулювати наступні її недоліки, а саме: мікроекономічний підхід до аналізу конкурентоспроможності; зосередженість аналізу на розвинених країнах та відсутність аналізу щодо країн, що розвиваються чи, наприклад, малих за розмірами країн; неврахування в повній мірі людського фактору; применшення ролі уряду у рості конкурентоспроможності; обмеженість моделі внутрішніми межами.

Результатом тривалої критики моделі «Діамант» стала поява нової моделі конкурентоспроможності «Подвійний діамант». Ця модель була розроблена А.Рагманом і представлена в праці «Загальна модель подвійного діаманту» у 1998 році [3]. В основі цієї моделі – національний або локальний «діамант» М.Портера, представлений параметрами факторів виробництва, умовами попиту, спорідненими та пов'язаними галузями економіки, стратегією фірм та конкуренцією, який доповнюється так званим міжнародним або глобальним діамантом, до складу якого входять прямі іноземні інвестиції та міжнародна діяльність.

Перевагами цієї моделі є аналіз конкурентоспроможності на міжнародному рівні з відповідним розширенням факторів впливу на досліджуваний показник; можливість застосування цієї моделі всіма країнами як малими, так і великими; зміна ролі уряду на таку, що здатна активно впливати на розвиток інших конкурентних переваг; а тому може бути включена в модель конкурентоспроможності як п'ята детермінанта внутрішніх конкурентних переваг.

Недоліками цієї моделі, як і попередньої, було неврахування впливу людського фактору як основного джерела змін конкурентоспроможності економіки; неоригінальність у виділенні факторів впливу на конкурентоспроможність тощо.

Іншим розширенням моделі «Діамант» стала «Дев'ятифакторна модель» або «Модель подвійного двійного діаманту» корейських вчених на чолі з Донг-Санг Чо, розробка якої здійснювалась протягом 1994-2000 рр. [4]. В основі цієї моделі лежить ідея, згідно з якою конкурентоспроможність національної економіки визначається кількістю галузей промисловості, що володіють конкурентними перевагами.

«Модель подвійного двійного діаманту» представлена двома типами внутрішніх факторів (людськими та фізичними) і одним зовнішнім – випадкові події. Так, до першого типу внутрішніх чинників входять: 1) політики і бюрократи; 2) професійні управлінці та інженери; 3) підприємці; 4) робітники.

До другого типу внутрішніх факторів відносять:

- 1) природні ресурси (мінеральні, сільськогосподарські, лісні, рибні тощо);
- 2) умови попиту (вибагливість локальних споживачів ринкових товарів, розмір внутрішнього ринку);
- 3) пов'язані галузі (вертикально та горизонтально інтегровані структури) та підтримуючі (фінанси, страхування, телекомунікації, транспорт тощо);
- 4) бізнес-середовище, яке розглядається:

- на національному рівні через такі складові як шляхи, порти, IT та інші види інфраструктури; дотримання законів та комерційних домовленостей економічними агентами та їх персональна відповідальність; сприйняття індивідуумами конкурентних цінностей та ринкових механізмів;
- на галузевому рівні через кількість та розмір конкуруючих суб'єктів; типи та величину вхідних бар'єрів; ступінь товарної диференціації;
- на корпоративному рівні через стратегію та організацію бізнес діяльності; відносини індивідуумів та груп в середині компанії.

Перевагами цієї моделі є: більш високий рівень динамічності, ніж вихідної; врахування особливостей як внутрішнього, так і зовнішнього середовища; застосування галузевого підходу до аналізу конкурентоспроможності; розширення факторів впливу на конкурентоспроможність, зокрема, шляхом врахування впливу людського фактору, бізнес-середовища; виділення чотирьох рівнів розвитку країн відповідно до досліджуваних детермінант (слабо розвинуті; країни, що розвиваються; напіврозвинуті; розвинуті країни); має прикладний аспект, слугуючи теоретичною основою методології Корейського інституту дослідження промислової політики.

Недоліками цієї моделі є: узагальнений характер поділу країн за стадіями розвитку, враховуючи вагові коефіцієнти кожного фактора і їх комбінації для кожного рівня; фрагментарність розгляду об'єктів конкурентоспроможності, недостатній рівень аналізу людського фактору тощо.

Наступна модель конкурентоспроможності була представлена у 1998 році групою вчених Німецького інституту розвитку [5]. В її основі лежить аналіз конкурентоспроможності на чотирьох рівнях: мікро-, мезо-, макро- та мета рівнях. Ключову роль в цій моделі відіграє фактор влади, який створює умови для ефективного розвитку та взаємодії детермінант всіх рівнів.

Так, конкурентоспроможність мікрорівня визначається організаційними, технологічними та соціальними інноваціями; одночасними розробками; колективними та інноваційними мережами.

На мезорівні конкурентоспроможність аналізується через такі фактори як цільова політика посилення конкурентоспроможності певних секторів; галузева структура; імпорт/експорт; регіональна інфраструктура; технології природокористування; освіта; робоча сила.

Аналіз конкурентоспроможності на макрорівні здійснюється через такі фактори як стабільність макроекономічної політики та правової структури; конкурентну, монетарну, бюджетну, фінансову, торговельну політики.

Метарівень конкурентоспроможності вченими цього інституту характеризується через такі детермінанти як організація розвитку суспільства; здатність до навчання та змін; можливість формулювання стратегій і політик; соціальна згуртованість; характер конкуренції економічної організації.

Основними перевагами цієї моделі є оригінальність у виділенні факторів впливу на конкурентоспроможність; розширення кількості рівнів моделі конкурентоспроможності і спроба знайти баланс між ними; практична спрямованість моделі тощо.

Недоліками моделі є: фрагментарний та неповний аналіз людського капіталу; значна роль держави, що може обмежувати зростання конкурентоспроможності та інше.

Висновки. На підставі проведеного аналізу, можна стверджувати, що еволюція моделей конкурентоспроможності проходила в напрямку удосконалення та розширення факторів, на основі яких вона формувалась. Кожна, з вище описаних моделей, має як недоліки, так і переваги. Крім цього, кожна з цих моделей має свої можливості для практичного використання у стратегіях підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Так, модель Портера можна використовувати для визначення джерел конкурентоспроможності; модель А.Рагмана дає змогу застосувати переваги моделі «Діамант» не тільки великими та потужними країнами, а й відносно малими; модель Донг-Санг Чо дозволяє врахувати в повній мірі вплив як матеріальних джерел підвищення конкурентоспроможності, так і людських; модель Німецького інституту розвитку відкриває можливості визначити та пов'язати між собою фактори конкурентоспроможності чотирьох рівнів через дію влади.

Прикладний аспект впливу різних факторів на національну конкурентоспроможність дозволив виділити ті основні з них, які забезпечують реальні конкурентні переваги національної економіки в сучасних умовах розвитку. Так, зокрема, Глобальною федерацією рад конкурентоспроможності (Радою з промислового розвитку Бразилії, Національною Радою конкурентоспроможності Єгипту; Радою конкурентоспроможності при президенті Кореї, Євразійським інститутом конкурентоспроможності, Головним управлінням з інвестицій Національного центру з конкурентоспроможності Саудівської Аравії; Радою конкурентоспроможності ОАЕ, Радою конкурентоспроможності США та ін.) було виділено наступні фактори для підтримання та росту конкурентоспроможності національної економіки, а саме: розвиток державно-приватного партнерства; збільшення інвестицій у НДДКР; постійне підвищення кваліфікації населення країни та розвиток його потенціалу; ефективна політика розвитку регіонів; ефективна система захисту прав інтелектуальної власності; розвинута інфраструктура; відкриті, прозорі та справедливі торговельні відносини; активна розробка і впровадження інновацій; прозорість, ефективність, далекоглядність державного управління та його здатність створити сприятливе середовище для розвитку бізнесу та інвестицій; постійний порівняльний аналіз ефективності державної політики у сфері забезпечення та росту конкурентоспроможності [6].

Література:

1. Krugman P. Competitiveness: a Dangerous obsession//In: Competitiveness. An international Economics Reader. – N.Y.: Foreign Affairs, 1994, P.1 – 17.
2. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. The Macmillan Press Limited. London. 1990. – 855 p.
3. Rugman, Alan, Chang MOON and A. VERBEKE. (1998) 2000. "The Generalized Double Diamond Model". In: From Adam Smith to Michael Porter. Evolution of Competitiveness Theory CHO, Dong-Sung and Hwy-Chang MOON.. World Scientific Publishing.
4. Cho Dong-Sung. "The Nine-Factor Model". In: From Adam Smith to Michael Porter. Evolution of Competitiveness Theory. Cho, Dong-Sung and Moon Hwy-Chang Ed. - World Scientific Publishing. – 2000 (1994).
5. ALTENBURG, Tilman, Wolfgang HILLEBRAND & Jorg MEYER-STAMER. 1998. "Building Systemic Competitiveness. Concept and Case Studies from Mexico, Brazil,

Paraguay, Korea and Thailand". In: Reports and Working Papers of the German Development Institute. No. 3/1998. Berlin: German development Institute

6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України, <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2013 р.

[1] Він пов'язаний з тим, що швидкий розвиток ІКТ в передових країнах світу не здатний був привести до росту темпів економічного зростання та продуктивності праці. Тому вважається, що реальні показники праці в 80-90 рр. в розвинених країнах були на третину вищі зафіксованих.

ТОВ "ДКС Центр"